

La libertà religiosa negli insegnamenti di Giovanni Paolo II (1978-1998), a cura di Alessandro Colombo, Milano: Vita e Pensiero 2000, ss. 287.

Ochrona i zabezpieczenie wolności religijnej każdego człowieka należą do tych tematów, którym Jan Paweł II poświęcił szczególnie wiele uwagi podczas swego dotychczasowego pontyfikatu, kontynuując i rozwijając nauczanie swoich poprzedników, a w szczególności myśl soborową, wyrażoną w deklaracji *Dignitatis humanae*. Ojciec św. niejednokrotnie podkreślał, że prawo do wolności religijnej ma charakter uniwersalny, wynika bowiem z samej godności osoby ludzkiej. Promocja tego prawa – stanowiąc postulat jasno wynikający z Ewangelii – należy więc do istoty misji Kościoła. Zgodnie z nauczaniem Jana Pawła II prawo do wolności religijnej wiąże się z obowiązkiem coraz głębszego poznawania prawdy i trwania przy niej, a także jej głoszenia i obrony, z wykluczeniem jednak metod przeciwnych duchowi ewangelicznemu. Z godnością osoby ludzkiej wiąże się bowiem prawo do wolnego dokonywania wyborów.

Znaczenie nauczania papieskiego wykracza dziś znacznie poza sferę wewnątrzkościelną, stanowiąc swego rodzaju zaproszenie do dialogu pomiędzy Kościołem a współczesnym światem. Dialog ten, oparty na uznaniu godności każdego człowieka i wynikających z niej praw oraz obejmujący swym zakresem coraz szersze kręgi, wydaje się niezbędny w procesie kształtowania cywilizacji zgodnie z wymogami wynikającymi z szacunku dla każdej osoby ludzkiej. Niebagatelne znaczenie przypisać zaś należy powszechnemu uznaniu prawa do wolności religijnej. Jak zauważa Ojciec św., naruszenie tego prawa stanowi bowiem częste źródło groźnych konfliktów, natomiast jego zagwarantowanie wydatnie przyczynia się do wzrostu dobra wspólnego.

Wydarzenia współczesnego świata wymownie potwierdzają aktualność papieskiego nauczania o wolności religijnej. Z uznaniem należy więc przyjąć publikację *La libertà religiosa negli insegnamenti di Giovanni Paolo II (1978-1998)*, która powstała w odpowiedzi na postulat skompletowania dotychczasowych wystąpień Ojca św. Jana Pawła II dotyczących tej problematyki.

Prezentowany zbiór przygotowany został w ramach aktywności Centrum Badań, działającego przy Uniwersytecie Katolickim w Mediolanie (*Il centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa*). Za cel statutowy tego Centrum przyjęto pogłębianie doktryny społecznej Kościoła oraz jej upowszechnianie, zwracając szczególną uwagę na tematy odznaczające się aktualnością w wymiarze międzynarodowym. Jednym ze sposobów realizacji celów statutowych jest publikacja materiałów źródłowych, a prezentowany zbiór wypowiedzi Jana Pawła II dotyczących wolności religijnej z lat 1978-1998 jest już kolejnym opracowaniem w tej serii.

Całość zebranych materiałów podzielono na dwie grupy. Na część pierwszą, zatytułowaną *Documenti*, składają się ułożone chronologicznie pełne teksty 10-ciu wystąpień papieskich, które w całości poświęcone zostały kwestiom związanym z wolnością religijną (s. 1-57). Wśród nich znajdują się nie tylko takie, które – ze względu na swój charakter – są dość powszechnie znane (jak Dokument Stolicy Apostolskiej o wolności religijnej z 1 września 1980 r. czy też Orędzia na Światowy Dzień Pokoju z lat 1987, 1991, 1999). W całości opublikowano również wypowiedzi Ojca św. skierowane do węższych gremiów przy okazji różnego rodzaju spotkań czy kongresów. Wśród nich wymienić należy przede wszystkim orędzie do prawników wygłoszone w dniu 10 marca 1984 r., przemówienie do korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej w dniu 9 stycznia 1989 r. oraz przesłanie skierowane do uczestników Kongresu „*Secolarismo e libertà religiosa*” w dniu 7 grudnia 1995 r.

Druga część omawianej publikacji, zatytułowana *Racolta di testi*, to obszerny zbiór uporządkowanych chronologicznie 409-ciu fragmentów różnorodnych wypowiedzi papieskich, w których podjęty został temat wolności religijnej (s. 59-264). Wśród opublikowanych

materiałów znajdują się teksty wyjęte z listów, adhortacji, encyklik i innych dokumentów papieskich oraz fragmenty homilii i przemówień wygłoszonych przez Jana Pawła II. W tej grupie znajdują się również liczne przesłania skierowane przez Ojca św. do Polaków, przede wszystkim podczas pielgrzymek do Ojczyzny. W niektórych przypadkach zastosowano jednak błędną pisownię polskich nazw, co może nawet utrudniać identyfikację oznaczonych w ten sposób przedmiotów (np. „Solidarnosch”, „Przemysâl”).

Jako kryterium wyboru materiałów zamieszczonych w drugiej części opracowania przyjęto występowanie określenia „wolność religijna” lub innego, mającego analogiczne znaczenie (np. „wolność religii”). Dzięki temu prezentowany zbiór ma charakter kompletny. Wśród opublikowanych fragmentów wystąpień Ojca św. są bowiem nawet takie, w których temat wolności religijnej poruszony został jedynie incydentalnie. Zapewne zwykłym przeoczeniem jest natomiast umieszczenie w tej części opracowania wyjątku z Orędzia na Światowy Dzień Pokoju z roku 1999, mimo tego, że cały tekst Orędzia zamieszczony został już wcześniej.

Książka wyposażona została również w pomocne indeksy. Najbardziej rozbudowany jest indeks przedmiotowy (s. 277-287) oraz indeks nazw geograficznych (s. 267-271). Redaktor zdecydował ponadto o sporządzeniu osobnych indeksów dotyczących Kościoła katolickiego (s. 273) oraz inicjatyw międzynarodowych (s. 275). Podział haseł pomiędzy poszczególne wykazy nie został jednak dokonany w pełni konsekwentnie, co w pewnym stopniu podważa trafność przyjętych rozwiązań. W indeksie przedmiotowym, ale nie w tym poświęconym Kościołowi katolickiemu, znajduje się np. hasło „diecezje” czy też „nauka społeczna Kościoła”. Nie zmienia to faktu, że wszystkie wymienione indeksy mogą się okazać bardzo pożyteczne, zwłaszcza przy aspektywnym badaniu nauczania papieskiego.

Publikacja materiałów źródłowych, a zwłaszcza ich kompletnych zbiorów, zawsze przyczynia się do upowszechnienia wiedzy oraz stanowi impuls do dalszej refleksji o charakterze naukowym. Funkcje te niewątpliwie spełni również prezentowany zbiór wypowiedzi Jana Pawła II na temat wolności religijnej. Publikacja ta winna być

przyjęta z uznaniem również z innych powodów. Jest ona bowiem niezbędnym świadectwem wkładu Stolicy Apostolskiej w zagwarantowanie we współczesnym świecie praw wynikających z godności osoby ludzkiej. Powtórne odczytanie nauczania papieskiego może się nadto przyczynić do pełniejszej recepcji proponowanych rozwiązań zarówno na płaszczyźnie międzynarodowej, jak i w krajowych porządkach prawnych.

Piotr Stanisiz